
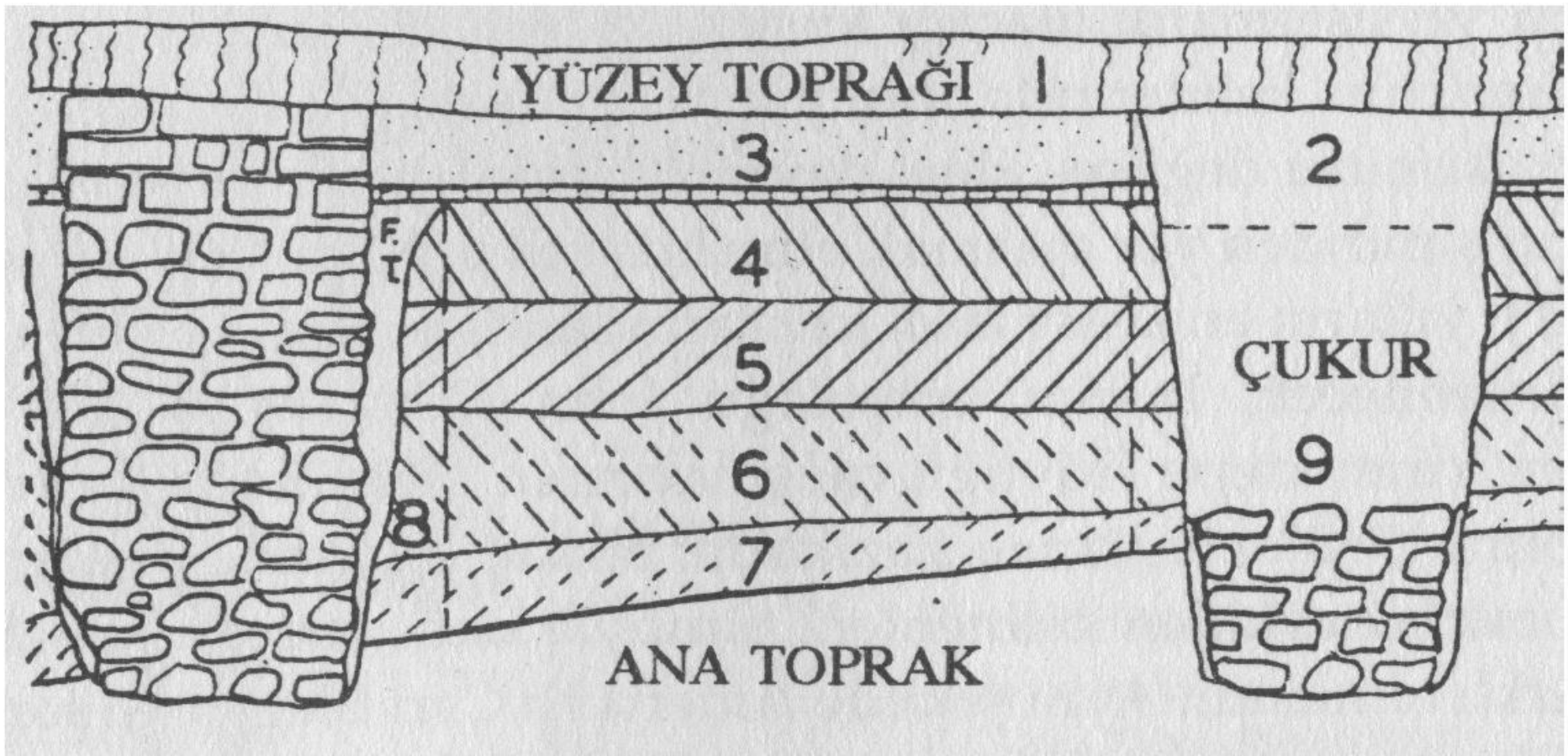

-
- “Üzerinde belirli bir süre gidip gelinmiş her toprak yüzeyi, açılmış her çukur, her inşaat vb. işlemler yaşanan alanda izler bırakırlar. Yani toprak üzerinde yapılmış her işlemin bir izi vardır. En basitinden insanoğlunun sık sık başvurduğu toprak kazma eylemi tabakalanma olgusunun en önemli nedenlerinden biridir. Hangi amaçla olursa olsun toprak kazmak ya da bunu bir yerden bir yere taşımak sonuçta yeni bir tabaka oluşturmak demektir.”
 - Bir arkeolojik kazının temel hedefi yukarıda açıklanan tabakalanma olgusuna ait verileri en doğru biçimde toplayabilmektir. Jeolojik bir kavram olan stratigrafiye göre “en altta olan tabaka en eski olanıdır” temel ilkesine dayansa da sonraki dönemlerde tahrip edilmiş olma olasılığı her zaman dikkat edilmesi gereken bir durumdur.
 - ⁶ V. Sevin, Arkeolojik Kazı Sistemi El Kitabı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1999, s. 15-16.
 - ⁷ V. Sevin, Arkeolojik Kazı Sistemi El Kitabı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1999, s. 17.

Resim.1 Tabakalanma

Yukarıdaki kesit çizimi bir arkeolojik kazı çukurunun olası tabakalanmasını göstermektedir (Resim.1). Kazı öncesi toprak yüzeyinden başlayarak modern çağlarda (günümüzde) işlenmiş olan toprak **yüzey toprağı** veya **tarım toprağı** olarak adlandırılır. İnsanoğlunun kullanımına ilişkin izler taşıyan toprak tabakaları ise **kültür toprağı** olarak adlandırılır. İnsan eli değmemiş, içinde herhangi bir kültür kalıntısı içermeyen toprağa **ana toprak** denir. Kültür toprağı ana toprak üzerine oturabileceği gibi ana kaya üzerine de oturabilir. İnsanoğlunun yaşam süreci içinde oluşmuş belirli bir döneme ait tabaka veya tabakalar grubu **kültür katı** veya **yapı katı** olarak adlandırılır. Birden fazla kültür katının üst üste birikmesinden meydana gelen üstü düz suni tepelere **höyük** denir

Resim.2). Höyükler iskan ya da yerleşme alanlarıdır. Bununla birlikte Tümülüslerle karıştırılmaktadırlar. Anadolu'da yüzlerce örneği bulunan **tümülüsler** altında ahşap veya taştan yapılmış anıtsal mezar odası bulunan koni şeklinde yığma tepelerdir. En önemli örneklerinden birisi Adıyaman'daki Nemrut Dağı tümülüsüdür (Resim.3).

RESİM.2 HÖYÜK

Lev. 6. Elazığ/
Norşuntepe
hava fotoğrafı
(Foto: Harald
Hauptmann).

Veli Sevin, Arkeolojik Kazı Sistemi El Kitabı Arkeoloji ve Sanat Yayınları,
İstanbul 1999, s. Res.3

RESİM 3. NEMRUT DAĞI

Lev. 17. Nemrut Dağı I. Antiokhos tümülüsü (Foto: Nezih Bağcı).

Veli Sevin, Arkeolojik Kazı Sistemi El Kitabı Arkeoloji ve Sanat Yayınları,
İstanbul 1999, s.Res.IX

ARKEOLOJİDE TARİHLEME

- Arkeolojik kazıların temel hedefi kazı yapılan alandaki farklı tabakaları belirleyebilmektir. Kazılan toprağın özellikleri (rengi, içeriği vb) ve elde edilen buluntular takip edilerek üst üste (veya yan yana) sıralanmış karmaşık tabakalar tespit edilebilir (Resim1). Ancak tabakalanmanın tespit edilmesi tek başına yeterli olmayıp tarihlenmeleri de son derece önemlidir. Temelde iki tarihleme tipi bulunmaktadır:
- **RELATİF- GÖRELİ TARİHLEME:** Bunlardan ilki **relatif** ya da **görelî tarihleme** dir. En altta yer alan kültür tabakasının bir üstteki tabakadan daha eski olduğunun ifade edilmesi görelî tarihlenmenin temelini oluşturur. Görelî tarihlenmenin bir başka biçimi **tipolojik sınıflamaya** dayanmaktadır. Bu tarihleme yöntemi temelde buluntulara, genellikle de çanak-çömlek tiplerine dayanmaktadır. Benzer formdaki (biçim) çanak çömlekleri en alt tabakadan en üste doğru sıraladığımızda görelî olarak söz konusu buluntu türünün zaman içinde geçirmiş olduğu gelişimi belirlemiş oluruz. Örneğin Troia Höyüğünde en alt kültür katındaki çanak çömlek ile üçüncü kültür katındakiler arasında üretim teknolojisi, biçimlendirme, süsleme gibi temel özelliklerde farklılıklar tespit edilmiş olmalıdır. Bu durumda Çanakkale’de yer alan Troia Höyüğü’ne yakın bir başka höyükte herhangi bir tabakada elde edilen çanak çömlek Troia’ dakilerle karşılaştırılır ve Troia’ nın hangi kültür katına karşılık geldiği belirlenmiş olur. Buluntuların biçimlerindeki gelişim ya da değişimine dayalı bu yöntemin adı tipolojidir.

- **ABSOLUT-KESİN TARİHLEME:** Arkeolojideki ikinci tarihlleme yöntemi absolut ya da kesin tarihlleme olarak adlandırılır. Bir tabakayı kesin olarak tarihllemek için tabaka içerisinde ele geçen tarihi kesin olarak bilinen bir buluntunun ele geçmiş olması gerekir. Üzerinde tahtta kalmış olduğu süreyi kesin olarak bildiğimiz bir krala ait bir sikkenin ele geçtiği tabaka bu sayede kesin olarak tarihlenebilir. Kesin tarihlleme tarihi kayıtlara da dayanabilir. Örneğin bir yazıta veya yazılı belgeye dayanılarak tarihllenen bir tarihi olayın yaşandığı kültür katı bu sayede tarihlenebilir. Arkeolojide tabakalanma ve tarihlleme en temel konu olup çok teknik gerektirmektedir.
- Kazılarda kullanılan kesin tarihlleme yöntemlerinden bir diğeri ise fen bilimlerinden faydalanılan **arkeometrik** yöntemlerdir. Birçok türü olmakla birlikte en bilineni **karbon 14 (C14) yöntemidir**.
- **KARBON 14 YÖNTEMİ:** Tüm canlıların bünyesinde, Karbon 12 ve Karbon 14 izotopları eşit miktarda bulunur. Canlı öldüğünde C12 sabit kalır. C14 ise belirli miktarlarda azalmaya başlar. Yanmış tahıl, diş, kemik, tahta gibi günümüze gelebilen arkeolojik organik maddelerdeki C12-14 oranı saptanarak mutlak yaş belirtilir. C14 sonuçları, takvim yılına uyarlanır. Tarihllemede biyolojiden de faydalanılabilmektedir. Tarihlmesi istenen tabakadan elde edilen herhangi bir ağaç kalıntısının halkalarından yola çıkarak yapılan bu tarihllemeye **dendrokronoloji** denmektedir:

- Ağaçlar yaşamları süresince her yıl iki büyüme halkası meydana getirirler. Bu halkaların genişliği tamamen iklim koşullarına bağlıdır. Birkaç bin yıllık seriler elde edilebilir. Eski dönemlerde kullanılmış ağaç yanarak günümüze kadar gelebilir. Bu kömürleşmiş ağaç halkaları aynı biçimde ölçülür. Bu veriler birleştirilerek MÖ.8 bin yılına kadarki dönem için kesin seriler elde edilmiştir.
- Arkeolojik kazı sistemi ve stratejisi kazı yapılan alanın topografik yapısına, kalıntıların niteliğine ve kazının amaçlarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Ancak her durumda kazıya başlanmadan önce kazılacak alanın konumu ve boyutları belirlenir. Bu genelde kare veya dikdörtgen bir alandır ve kazı çukuru veya açma olarak adlandırılır. Gerekli görülmesi durumunda açma genişletilebilir. Kazı çukurunun konumu tesadüfen belirlenebileceği gibi belli bir düzene uyularak da gerçekleştirilebilir.
- Birbirinden farklı kazı sistemleri hakkında okuma: V. Sevin, Arkeolojik Kazı Sistemi El Kitabı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1999, s. 50-94.

ARKEOLOJİNİN BÖLÜMLERİ:

- **1. Prehistorya ya da Tarih Öncesi Arkeolojisi:** İlk insan türlerinin ortaya çıkmasından itibaren (yaklaşık günümüzden 7 milyon yıl önce) başlayan ve neolitik çağa kadar süren zaman süreci içindeki çağları inceleyen bilim dalıdır. Bu bilim dalıyla uğraşan bilim adamlarına **prehistoryen** denir.
- **2. Protohistorya (Ön Asya Arkeolojisi):** Yazının keşfinden hemen önceki devirleri; başka bir deyişle insanın üretici olduğu, tarımla uğraştığı ve yerleşik hayata geçip küçük kentler kurdukları yaklaşık M.Ö. 8500 yıllarından yazının keşfinden sonra M.Ö. 1200 yıllarına kadar olan dönemi inceler. Bu bilim dalıyla uğraşan arkeologlara **protohistoryen** denir.
- **3. Klasik Arkeoloji:** M.Ö. 1200 yıllarından sonra ortaya çıkan Hellen (Yunan) ve Roma kültürlerini inceler. Klasik arkeoloji bilim dalı üzerinde çalışan arkeologlara da **Klasik Çağlar Arkeoloğu** adı verilir.

► SANAT TARİHİ VE ARKEOLOJİ:

► Arkeolojinin bir dalı olmamakla birlikte Sanat Tarihçileri de zaman zaman arkeolojik kazı yöntemini kullanabilmektedir. Bizans, Selçuklu, Osmanlı medeniyetleri ile Orta Çağ Avrupası medeniyetlerini inceleyen Sanat Tarihçiler söz konusu bu kültürlerle ait yıkılmış, toprak altında kalmış kalıntılarını ortaya çıkarabilmek için kazılar yapmaktadırlar. Bu alanla ilgilenen Sanat tarihi alanı için son zamanlarda Orta Çağ Arkeolojisi deyimini daha çok tercih edilmektedir.

► ARKEOLOJİ BİLİMİNİN İLİŞKİLİ OLDUĞU BİLİMLER

► COĞRAFYA KRONOLOJİ

► ANTROPOLOJİ (İNSAN BİLİMİ)
ASTRONOMİ

FİZİK

KİMYA

TARİH

JEOLOJİ

► BİYOLOJİ

► EPİGROFİ (YAZITLAR BİLİMİ)

► EKOLOJİ

► FİZYOLOJİ

► ETNOLOJİ (KAVİM BİLİMİ: ırkların türeyişi, dağılışı, faaliyetleri ve ilişkileriyle de ilgilenir)